

***Histria archaeologica*, sv. 50/2019, Pula 2020., 380 str.**

Arheološki muzej Istre tiskao je 2020., ukoričen u nove svečarske bakreno-zlatne korice, jubilarni broj časopisa *Histria archaeologica*, koji je obilježio pola stoljeća kontinuiranoga izlaženja. U 50. su broju na 380 stranica objavljena četiri izvorna znanstvena članka, tri pregledna rada te tri prethodna priopćenja – *novitates*. Svi su radovi dvostruko recenzirani, a tekstovi dvojezični (na hrvatskom i engleskom jeziku). Recenzenti su iz Hrvatske i inozemstva, a njihova su imena navedena u impresumu. Sadržaj je sveska dostupan i na Portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske Hrčak. U uvodnom su dijelu Darko Komšo i Adriana Gri Štorga kratko predstavili povijest časopisa, od prvoga do jubilaranoga broja.

U prvom prilogu skupina autora – Darko Komšo, Nikola Vukosavljević, Ivor Karavanić i Preston Miracle – potpisuje izvorni znanstveni članak „Tragom puževa od obale ka unutrašnjosti i natrag: probušeni morski i slatkovodni puževi kao pokazatelj regionalnih sustava razmjene tijekom mezolitika u Hrvatskoj“ (9-24). U radu se raspravlja o skupovima nalaza probušenih ljuštura puževa pronađenih tijekom novijih istraživanja mezolitičkih nalazišta u Hrvatskoj. Brojni nalazi pronađeni su na nekoliko nalazišta na sjevernom Jadranu i u špilji Zala u unutrašnjosti Hrvatske, na prostoru Ogulinsko-plašćanske udoline. Nalazi probušenih morskih i slatkovodnih puževa iz obje regije ukazuju na postojanje regionalnih sustava razmjene između obalnih područja i unutrašnjosti tijekom mezolitika.

Pregledni rad Romualda Zlatunića „Prapovijesna keramička cjedila i njihova namjena na području istočne jadranske obale i njezina zaleđa“ (25-85) obrađuje ulomke prapovijesnih keramičkih cjedila, ukupno 53 komada otkrivena na više nalazišta na području Istre, i uspoređuje ih s primjerima cjedila s područja Dalmacije i Slavonije te iz Slovenije, Srbije, Sjeverne Makedonije, Albanije i Grčke. Pomoću rezultata biomolekularnih istraživanja posuda pokušao je rekonstruirati i interpretirati upotrebu i proizvodnju voska, pčelinjega voska i vina te proizvodnju mlijeka i sira u prapovijesnom razdoblju od neolitika i eneolitika do brončanoga doba.

Josip Višnjić, Siniša Pamić i Luka Bekić u izvornom znanstvenom članku „Rezultati arheoloških istraživanja provedenih na Trgu Ivana Koblera u Rijeci: tragovi antičke Tarsatike“ (87-152) donose rezultate istraživanja provedenih na riječkom Trgu Ivana Koblera tijekom travnja i svibnja 2014., koji su još

jednom potvrdili arheološku važnost područja riječkoga Starog grada te rasvijetlili neka od otvorenih pitanja vezanih za početke i razvoj urbanizma antičke Tarsatike. Gradnja antičkih objekata čiji su ostatci pronađeni tijekom istraživanja datirana je, temeljem pripadajućih pokretnih arheoloških nalaza, u 1. stoljeće poslije Krista. Riječ je o vremenu najstarije urbanizacije područja Staroga grada, vremenu u kojem je Tarsatika formirana kao municipij. Pokretni arheološki nalazi koji se mogu datirati u razdoblje kasne antike potvrđuju kontinuitet uporabe objekata kroz nekoliko stoljeća.

Kristina Gergeta Sotončić autorica je dvaju članaka kategoriziranih kao prethodno priopćenje. Prvi je „Nalaz antičke ruralne arhitekture u Karigadoru“ (153-167), koji donosi kratak pregled provedenoga arheološkog nadzora tijekom radova na izgradnji stambenoga objekta u veljači 2019. na području Brtonigle u naselju Karigador sjeverno od Novigrada. Otkriveni su dijelovi antičke ruralne arhitekture, čiji su ostatci nekada bili vidljivi duž obale u sjevernom dijelu uvale Dajla. Prikupljeni su brojni ulomci antičke građevinske keramike i pršljenovi te ulomci keramike grube fature.

U drugom članku, „Prilog poznavanju urbanističkog razvoja sjeveroistočnog dijela povijesne jezgre Poreča: rezultati probnog arheološkog iskopavanja u Eufrazijevoj ulici“ (169-207), autorica predstavlja probno arheološko iskopavanje provedeno 2019. zbog planirane rekonstrukcije i prenamjene objekata koji su danas povezani u jedinstvenu cjelinu na području zgrade kojom se nekada koristio porečki Caritas i zapadnoga krila kasnobarokne palače Corner u sjeveroistočnom dijelu zaštićene povijesne jezgre Poreča. Otkriven je segment kasnoantičkih gradskih zidina na koje je nalegao srednjovjekovni potez te dijelovi kasnoantičke arhitekture. Uz pregled rezultata arheološkoga istraživanja, dan je osvrt na urbanistički razvoj toga dijela grada u vrijeme datacije otkrivenih nalaza i očuvanoga graditeljskog sklopa te pregled izabranih pokretnih nalaza.

U prethodnom priopćenju „Prilog proučavanju crkve sv. Dionizija kod Stare Stancije (Prodol, Općina Marčana): rezultati preliminarnih istraživanja“ (209-227) Tihomir Percan i Katarina Zenzerović donose pregled istraživanja ostataka crkve sv. Dionizija koji se nalaze u blizini naselja Bratulici i Stare Stancije u Općini Marčana. Tijekom 2019. i 2020. lokalitet je očišćen od gustoga raslinja te je napravljena detaljna dokumentacija u suradnji Općine Marčana, Arheološkoga muzeja Istre i Hrvatskoga restauratorskog zavoda. Djelomice su sačuvani tek istočni i južni perimetralni zid crkve u dužini od 10

metara, na kojem je vidljiv zazidani prolaz/ulaz širine 0,9 m. U neposrednoj su blizini evidentirani i antički nalazi te je sakralni objekt najvjerojatnije nastao na mjestu prijašnje (kasno)antičke građevine. Prema dobivenim podacima najvjerojatnije je riječ o jednobrodnoj crkvi s upisanom apsidom, kakve su česte u romaničkom razdoblju na prostoru Istre. Crkva se spominje u *Istarskom razvodu* 1325. kao *crekva Svetoga Duniža*, a na zemljovidima se javlja krajem 18. stoljeća.

„Uljeva C: tragovi novovjekovnog brodoloma kod rta Uljeva blizu Ližnjana“ (229–251) izvorni je znanstveni članak Luke Bekića, Maje Kaleb i Roka Surića, koji su predstavili podvodna arheološka istraživanja koja je provodio Međunarodni centar za podvodnu arheologiju u Zadru u priobalju Općine Ližnjan, gdje su otkriveni tragovi više brodoloma. Među njima se kao kronološki najmlađi nalaz izdvaja brodolom Uljeva C. Riječ je o skromnim ostatcima tereta i opreme broda koji se mogu datirati u 17. stoljeće. Opisuju se nalazi prikupljeni tijekom triju kraćih kampanja istraživanja novovjekovnoga brodoloma te predstavljaju podatci dobiveni analizama.

Đeni Gobić-Bravar u preglednom radu „Pulske gradske zidine – prikaz“ (253–279) okuplja rezultate dosad zabilježenih arheoloških istraživanja koja su se dotaknula zidina, kao i zahvata koji su na njih utjecali. Kroz pregled u kojemu je prikupljena velika količina zapisa koji spominju pulske gradske zidine prikazano je njihovo danas postojeće stanje kroz sva povijesna događanja koja su ih učinila onakvima kakve ih danas vidimo.

Milena Joksimović, Darko Komšo, Andrej Bader, Tomislav Franić i Đeni Gobić-Bravar u izvornom znanstvenom članku „Na plećima titana: o mjestu i okolnostima pronalaska natpisa s punim nazivom kolonije Pole (CIL V, 8139) i njegovu značaju za pulsko ulično nazivlje“ (281–347) detaljno opisuju događaje vezane za pronalaženje 1867. natpisa koji je jedino svjedočanstvo da je puni naziv rimske kolonije Pole bio *Colonia Iulia Pola Pollentia Herculanea* (CIL V, 8139). Uskoro je bio pronađen i ulomak druge ploče istovjetna sadržaja (CIL V, 8140). U članku se ističe da CIL sadrži krivi podatak o mjestu pronalaska i donosi se točna lokacija. Predstavljena je dosad samo djelomično objavljena prepiska koju je potaknulo pronalaženje natpisa, a u koju su bili uključeni Pietro Kandler, Tomaso Luciani, Carlo De Franceschi, Theodor Mommsen, pronalazač natpisa žandarmerijski satnik Hermann Schram te pulski gradonačelnik i poslije konzervator Nicolò Rizzi. Autori predlažu novu dataciju za jedno Kandlerovo pismo Lucianiju te predstavljaju pronalazača natpisa Schrama i opisuju kako se taj nalaz odrazio na urbanu toponimiju

Pule. Konačno, ukazuju na najstariji poznati naziv neke pulske ulice čije je mjesto moguće točno utvrditi.

Na kraju sveska se u preglednom radu Katarine Zenzerović „Zgrada Gradskog muzeja u Puli“ (349–365) donosi i analizira dosad neobjavljena projektna dokumentacija za gradnju zgrade Pulskoga radničkog društva na *Clivo Santo Stefano 3* u Puli, danas Usponu sv. Stjepana 1. Zgrada je sagrađena 1883., a početkom 20. stoljeća dodijeljena je Gradskom muzeju (*Museo Civico*), pret hodniku Arheološkoga muzeja Istre, i Gradskoj knjižnici (*Biblioteca Civica*). Od 1930. sjedište je Državne organizacije za zaštitu materinstva i djece (*Federazione provinciale dell’Opera Nazionale per la Protezione della Maternità e dell’Infanzia – Aiuto materno*). Nakon njezina rušenja, na istom je mjestu 1937. podignuta nova zgrada za potrebe javnih službi (*Casa della Madre e del Bambino*). Danas u njoj djeluje Dječji vrtić – Scuola dell’infanzia Rin Tin Tin.

Tijekom rada na časopisu napustio nas je kolega Tihomir Percan, koji je bio i jedan od suautora članka u ovom broju. Stoga je Ida Koncani Uhač napisala kratak prilog „In memoriam Tihomir Percan (1982.–2020.)“ (366–367). Svezak zaključuje „Bibliografija svezaka 41 – 50 (2011. – 2020.)“ (372–378) Kristine Terzić.

Jubilarni 50. broj *Histrije archaeologicae* predstavlja krunu izdavaštva Muzeja; uz bogatu i raznovrsnu izdavačku djelatnost koja obuhvaća monografije i kataloge te druga izdanja, neprekinuti pedesetogodišnji kontinuitet izdavanja znanstveno-stručnoga časopisa nedvojbeno predstavlja velik uspjeh vrijedan isticanja.

Adriana Gri Štorga

Sloboda narodu! Antifašizam u Istri / Libertà al popolo! L’antifascismo in Istria, urednici kataloga / redattori del catalogo Gracijano Kešac, Lana Skuljan Bilić, Pula – Pola: Povijesni i pomorski muzej Istre – Museo storico e navale dell’Istria, 2018., 512 str.

Dvojezična publikacija *Sloboda narodu! Antifašizam u Istri / Libertà al popolo! L’antifascismo in Istria* prati istoimenu izložbu postavljenu u Povijesnom i pomorskom muzeju Istre – Museo storico e navale dell’Istria u Puli u rujnu 2015. u povodu obilježavanja 70. obljetnice završetka Drugoga svjetskog rata,